

A menthetetlenség vizualizátora

Lóránt Attila fotográfus utazó jegyében gondolkodik
Sebeők János

Volt egyszer egy kisfiú. Ez egy könyvnek a címe. A könyv 1962-ben jelent meg és édesanyám írta. Jánoskáról szól. Ő a kisfiú, aki volt egyszer – hol nem volt. Ez a kisfiú amúgy nem én vagyok. A vele megesett történetek nem az én történeteim. De voltam egyszer Jánoska én is, és volt saját történetem. Az, hogy az ökolokausztot át kell élnem, ha akarom, ha nem. Ez az én saját történetem.

Molnár Gábor és más Amazónia-kutatók könyveit olvasgatva, de üzenetüktől függetlenül fokozatosan döbbsentem rá, a nagy kaland, amely engem vár: nem természetbeni kaland, hanem a természetvesztés kalandja. Nem az lesz a nagy kaland, hogy megcsíp a pók. Nem az lesz a nagy kaland, hogy megharap a piranha. Nem az lesz a nagy kaland, hogy elejt a leopárd. Vagy körém tekerek az anaconda. Esetleg mélybe ránt egy kajmán. A nagy kaland az lesz, hogy eltűnik az egész. Jóralavó caboclok nem fognak semmi pénzért még beljebb vezetni a rengetegbe, s indiánok sem fognak megfélemlíteni – nem, nem és nem. Amíg a színinövendékek még ott tartottak, hogy milyen Rómeó vagy Júlia válik belőlük, én látnokként felismertem: aláaknázták a nagy Nemzeti Őserdő Színházat. Charles Darwin *Evolúció* című színműve még az én életem során meglehet, ház nélkül marad.

Szent Ágoston írta: Isten a világot nem az időben, hanem az idővel együtt teremtette meg. Jánoska ráérezett arra, hogy a trópusi őserdők irtása magát a biológiai téridőt iktatja ki. Ez egy módon gátolható meg – vélte –: ha ő lesz a brazil elnök.

Egész késő kamaszkoromig úgy véltem, hogy brazil elnökként meggátolhatom az ökolokauszt, a gén-genocídium, a természetvesztés esztelen folyamatát. Ma már nyilvánvaló, hogy ez illúzió, nem lehetek brazil elnök, mert Brazíliába születni kell, de az, amit szerettem volna elérni, változatlanul időszerű. A természetvédelemben klímakonferenciák és környezetvédelmi blabla helyett adminisztratív jellegű és autokratikus döntések szükségeltetnek. Elnöki álmaim jogosságára vall, hogy Omar Bongo gaboni elnök egy National Geographic expedíció nyomán elnöki dekrétummal egy nap alatt nemzeti parkok sokaságát hozta létre, a buthani király pedig rezervátummá nyilvánította az ország erdeinek többségét. Ugyanazzal a kitartó erővel, amivel rémállamok infrastruktúráját sikerült megvalósítani, a természetvédelem infrastruktúrája is megvalósítható volna, csak épp a politikai akarat hiányzik hozzá, mert akiknek hatalmuk van, azok ökológiai értelemben analfabéták.

Borzalmas dolog alapvető és egyszerű tényeket tudni, s ugyanakkor tudomásul venni, hogy ezek az alapvető és egyszerű tények a tisztük szerint legtájékozottabb hatalmasokkal közölhetetlenek.

Ahogy a szerelmi bánat verset alkot, úgy alkotta meg bennem a természetvesztési bánat 1988-ra a *Médium* című regényt. A regényt, amelynek témája a természetvesztés, az erdőhiány mint betegség – *selvae nihilum* –, és amelynek hősei amazóniai folyónevek: Maranhao, Napo, Jaú, Marié.

Hátha mondanak ezek a nevek valamit Lóránt Attilának, aki járt ott, ahol a madár se jár, és ott, ahol a part szakad. Én Amazóniát a létben szerettem volna megtartani, nem menni oda. Ezért hát igencsak érdekel az, aki járt ott. És visszatért onnét. Lóránt Attila hazánkfia minderről a National Geographic hasábjain adhatott számot. Ez nagy nemzetközi siker. Nekem a rovarok fognak hiányozni, ő emberek közé ment. Egy fehér a nem európaiak közé.

– Maranhao, Napo, Jaú, Marié. Mondanak neked valamit az általam imént felsorolt nevek? – fogom tegezőre. Lóránt Attila meglepődik, nem ilyen lovat, azaz kérdést akart, mindazonáltal készséges:

– A Napo folyón, azon hajóztam.

Lóránt Attila rokonszenves Jolly Joker-fiatalember. Bármilyen lehetne. Szolid, laza lófarokfrizurájával, jó kötésű, de mégsem sportszerű testalkatával számítógépes szakember, képzőművész, újságíró, bármi. Nem üvölt belőle a nagy kaland és nincs ráírva az átélt vész, mint egynémely hegymászókra. Egyébiránt persze nem olvasta a *Médiomot*, fogalma sem volt idáig arról, hogy létezik egy magyar regény, amely az amazóniai őserdőkért kiált, amiképp én se tudtam, hogy ő is könyves ember, nemrég jelent meg a Sanománál *Indiánok az Amazonas mentén és az Andokban* című munkája. Egy-egy. Olvasatlanul kell hát bízunk egymásban.

Jánoska hazugságnak érezte a kalandot, Sebeők János sem érdeklődik Lóránt Attila kalandjai iránt. Maga Lóránt Attila is jól tudja, hogy a kaland csak melléktermék. Lóránt Attila nem a magasabb adrenalinszint végett utazott Latin-Amerikába, nem élményekért, hanem menteni, ami még menthető, húzd, ki tudja meddig húzhatod alapon.

– A globalizáció feltartóztathatatlan folyamat. A tradicionális életformák, legalábbis őseredeti valóságukban, előbb-utóbb, de valószínűleg inkább előbb, semmint utóbb, el fognak tűnni. Az én feladatom ezeket az életformákat, közösségeket még az utolsó pillanatban megörökíteni. A National Geographic archívuma egy olyan hely, ahol ezek a vizuális emlékek hosszú időre fennmaradhatnak.

– Bartók és Lévi-Strauss nyomdokain haladsz?

– Amit ők csináltak, az hasonló az én munkámhoz, tudományos igényű krónikásnak lenni, de nem ők inspiráltak, ez nálam belső igény.

– Lecsapsz, mielőtt még fölvennék az Adidas pólót, a Puma cipőt, lecsapsz, mielőtt a kormány bádogtetős házakba zsuppolná őket a hancstetős kunyhóból, vagy mielőtt nyilaikat löfegyverre cserélnék?

– Az indián népek tárgyi világa rendkívül sérülékeny, mulandó, merthogy ezek a tárgyak szerves anyagból készültek és így hamar elbomlanak. Ha nem kerül múzeumba mind, akkor egy idő múlva csak a hozzám hasonló blendés vadászok felvételein maradhatnak fenn.

– Egyértelmű. Éljenek a gyűjtők, mert övék a mennyek országa, ők megtartanak, nem szeretnék viszont egyedül maradni egy kérdéssel, illetve hadd avas-salak be némiképp eretnek filozófiámba. A zöldek, jelzem, nemigen kedvelnek ezért. Szerintem ugyanis két kvantumállapot létezik: az ember és a természet.

Szerintem önbecsapás természet közeli életformákkal áltatni magunkat. A leopárdhoz képest, aki a saját fogával vadászik, ugyanakkora bűn fúvócsővel, mint lőfegyverrel vadászni. Az indiánok is kiszakítják, kihasítják az őserdőből a maguk kis világát, felégetik a földet, maniókát ültetnek az irtásra, majd odébbállnak. Az emberiség a bioszféra rosszindulatú daganata, s az indián állapot a kezdeti stádium, de nem az egészség. Gondolj csak bele, valamikor az egész emberiség törzsi szinten élt, mondhatnók természet közeli állapotban volt, ám ez a természet közeli állapot nem bizonyult stabilnak, az emberiség mint egész nem tudott megállapodni öközösség gyanánt.

– Ez tény, mégse hiszem, hogy a mostani civilizáció és az állati lét közt semmi elgondolkodtató ne volna. Ha már a daganat metaforánál maradunk, akkor ne felejtjük el, hogy létezik jóindulatú daganat is. Az indián falvak, ha fogalmazhatok így, jóindulatú daganatok az őserdő testén belül. Nem gátolják meg annak működését, belesimulnak az egészbe, míg a nagyvárosok, autóutak, erőművek és gátak valóban rosszindulatú daganat módjára immár az egészséget károsítják. Egy amazóniai törzs nagyságrendileg nem gyakorol nagyobb hatást a környezetére, mint egy népesebb hódkolónia. Eszközhasználat nélkül bár, saját fogaikkal, de a hódok is jelentős mértékben képesek manipulálni környezetüket. Kanadában, amikor milliósámsra éltek hódok, az sok-sok millió fa kivágását jelentette és folyók átfogó szabályozását.

– Egy helyütt azt írtam: a hód, ha tehetné, felépítené Bős–Nagymarost.

– Igen, a természeti lények, illetve közösségek is hajlamosak a kedvük, igényük szerint alakítani közvetlen környezetüket. Addig, amíg ez a kedv és igény valamiképp szervül a természet rendjébe, még nincs nagy baj. Az általam fotográfált törzsek mind bírtak valamiféle spirituális önrendelkezéssel. Isteneik közvetve a természetről szóltak nekik. Elmondták, miképpen kerek a világ, és abban hol az ember helye. Nálunk, itt Európában és Amerikában viszont a technológia lett az isten. Az industrializált ember világképének epicentruma immár se nem a természet, se nem a szellem, hanem a technológia. Persze nem a gépekben magukban hiszünk, senki se gondolja, hogy egy autó az él vagy a Barbie baba gondolkodik, de civilizációnk arra a szilárd hitre épül, hogy a technika majd mindent megold. Hogy elvileg a technika képes mindent megoldani. A technológia ebben az értelemben, folyamati jellegében már istenpótlék, már személy, hisz egyébiránt megoldásokat embertől szokás várni. Vagy Istentől. Vagy a természettől.

– Értem. A legtöbb indián törzs „embernek” deklarálja magát, vajon ez nem arra utal-e, hogy épp annyira intoleránsak, mint mi, fehérek? A pacifista humanizmus mit kezdjen az indiánok háborúival?

– A pacifizmus és a humanizmus a tömegpusztító fegyverek és tömeggyilkos háborúk árnyékában jött létre. A törzsi kultúrák nem ismerik a totális háború fogalmát, így a pacifizmusét és a humanizmusét sem. Először is, sokféle indián kultúra van, köztük némelyik vérszomjas és vad, más kultúrák pedig békésebbek. Ahogy fehér ember se létezik, úgy indián ember se létezik. A háborúikról szólva pedig, azok olykor emberségesebbek a mi háborúinknál, hisz első halálig mennek. Szerelem első vérig. Ahogy a mi életünk része a sport, az ő életük része a harc. Mi televíziós csatornába szorítjuk, ők ritualizált csatákba szervezték az erőszakot, ám nemcsak ellenséges, hanem szövetséges viszonyok is léteznek. Manapság, amikor immár a fennmaradás a tét, inkább ez a jellemző.